

K problematice vzdělanostní struktury hráčů fotbalu

To the issue of education level football players

Jaromír Votík, Jan Lavička

Fakulta pedagogická Západočeské univerzity v Plzni

Abstrakt

Úroveň vzdělání obyvatelstva obecně hraje stále významnější roli, je základem pro sociální a ekonomický růst společnosti i jedince. Specifickým problémem je vzdělávání aktivních, především elitních (profesionálních) sportovců ovlivňující jejich aktuální osobnostní vývoj doprovázený současně působícími často až protichůdnými požadavky vzdělávacího procesu a kultivace sportovního výkonu. Cílem předložené studie bylo zjistit a analyzovat vzdělanostní strukturu současných fotbalových profesionálů-representantů ČR a hráčů fotbalu výkonnostní úrovně a pokusit se vysvětlit hlavní příčiny rozdílů v této struktuře. Šetření se zúčastnilo 42 reprezentantů ČR a 111 hráčů fotbalu na výkonnostní úrovni. Aplikovány byly metody semistrukturovaného řízeného rozhovoru a dotazníku-ankety. Zpracování dat proběhlo na bázi deskriptivní statistiky, využita byla metoda kategoriálního třídění včetně procentuálního vyjádření četností. Komparace získaných dat naznačuje, že vzájemně působících příčin ovlivňujících rozdílnost vzdělanostní struktury probandů zkoumaného souboru je více, jsou variabilní a determinovány proměnnými vycházejícími z podmínek společenského, rodinného a fotbalového prostředí. Jak jsme předpokládali, nejvýraznější odlišnosti byly u souboru současných fotbalových reprezentantů, kde se vliv společenského, rodinného i fotbalového prostředí prezentoval absencí kategorie „vysokoškolské vzdělání“.

Klíčová slova: vzdělanostní struktura; hráči fotbalu; výkonnostní úroveň; reprezentanti ČR; komparace

Abstract

The education level of the population is generally of growing importance. It is an essential element of social and economic growth of society and individuals. The very specific problem is the education of the active, primarily elite (professional) sportsmen influencing their current personal development accompanied simultaneously operating and often contradictory requirements of educational process and cultivation of the sports performance. The objective of the provided study was to discover and analyze the educational structure of contemporary football professionals – representatives of the Czech Republic and football players at the performance level with the male population of the Czech Republic in attempt to explain the main cause of differences in this structure. The survey included 42 representatives of the Czech Republic and 111 football players at the performance level. In the research methods of semistructured directed interview and a questionnaire – survey were applied. Data processing was based on descriptive statistics, a method of data categorization was used, including the percent expression of frequencies. The comparison of the obtained data indicates that there are more mutual causes which could influent differences in the educational structures of examined probands, they are changeable and determined by variables rising from conditions of social, family or football environment. As estimated, the major differences were found in the group of contemporary football representative players where the influence of social, family and football environment was presented by the absence of the category 'university education'.

Key words: educational structure; football players; performance level; representatives of the Czech Republic; comparison

ÚVOD

Vzdělanost populace hraje stále významnější roli vzhledem k rostoucím nárokům kladeným na jednotlivce v souvislosti s uplatněním na trhu práce i s aktivní participací na životě společnosti. Kvalita vzdělání je základem pro sociální a ekonomický růst společnosti i jedince a je důležitým faktorem ovlivňujícím formování jejich profilu úspěšnosti.

Za specifickou a s mnoha variabilními proměnnými považujeme problematiku vzdělanosti a vzdělávání elitní sportující populace, v našem případě fotbalové komunity, v kontextu sociálních aspektů sportovních aktivit těchto jedinců. Tyto proměnné jsou determinovány sociálně-kulturními podmínkami prostředí společenského, rodinného a fotbalového. Prezентují se mimo jiné zásadními posuny či modifikacemi ve sféře hodnotové hierarchie a ve volbě priorit mohou někdy vést až k rozporu s hodnotovou orientací vrstevníků, rodiny, případně partnerů.

Stále aktuální problematika vzdělanosti a vzdělávání elitní sportující populace, která zatím stále není uspokojivě řešena, je diskutována odbornou veřejností doma i v zahraničí. Tato skutečnost je dokumentována například v Bílé knize o sportu (2001; 2007) a v Evropské chartě sportu (2002), ve svých studiích ji řeší Alferman & Stambulova (2007), Benešová (2012), Christensen (2009), Kadlčík (2008), Kučera (2011), Stambulova et al. (2007), Svobodová (2018), Wylleman & Lavalle (2004), Zapletalová (1999) a další.

Christensen (2009) například u dánských fotbalových talentů upozorňuje na nutnost vyvážit současně působící často protichůdné požadavky vzdělávacího procesu a zdokonalování fotbalového talentu v tréninkovém procesu. V České republice byla strategie budování systematické duální kariéry formulována v roce 2014 prostřednictvím projektu Českého olympijského výboru za podpory MŠMT (Svobodová, 2018), ale stále chybí konkrétní programy duální kariéry a služeb (např. preventivní intervence) pro sportovce.

V Bílé knize o sportu (2007) zpracované Evropskou komisí se poukazuje na skutečnost, že vzdělávání aktivních sportovců ovlivňuje jejich aktuální osobnostní vývoj, jejich následné začlenění do společnosti. Programy sportovní přípravy, sportovní kluby i vzdělávací instituce proto musejí věnovat pozornost duální kariéře mladých sportovců. Svobodová (2018) považuje vzdělání za jeden z markerů, které mohou ovlivnit kvalitu prožívání ukončení fotbalové profesionální kariéry a přechod do další postsportovní životní etapy.

V textu Evropské charty sportu (2002) je navrhováno rozpracovat ve spolupráci se sportovními orgány metody poskytování přímé či nepřímé odpovídající podpory sportovců a sportovkyň, kteří prokazují mimořádné kvality tak, aby měli možnost rozvíjet nejenom své sportovní, ale i lidské vlastnosti při plném respektování jejich osobnostní a tělesné i morální integrity.

V usnesení Evropského parlamentu (2008) je doporučováno členským státům zohlednit potřebu poskytnout od samého začátku mladým sportovcům a sportovkyním přípravu pro dvojí kariéru, sportovní i akademickou. Tak může být zajištěno, že profesionální sportovci a sportovkyně budou po skončení sportovní kariéry moci znovu vstoupit na trh práce. Je zřejmá snaha hledat cesty k vyváženému vzdělávání ve specializovaných zařízeních a cesty k plynulému, bezkonfliktnímu zapojení do společnosti cestou rozvoje perspektivní profesní orientace po dobu provozování vrcholového sportu i po jeho ukončení.

Pohybový výkon sportovce, jak uvádí Benešová (2012), ovlivňuje celá řada vnitřních i vnějších faktorů. Za jednu skupinu determinujících faktorů je považována oblast schopností intelektových. V publikacích orientovaných na problematiku herního výkonu jsou vedle pojmu inteligence s různými přívlasky (obecná, přirozená, biologická, kulturní, sociální) také zmiňovány v různých souvislostech, především s kognitivní složkou individuálního herního výkonu, pojmy emocionální (emoční) a hráčská (herní) inteligence (Bukač, 2005; Dovalil, 2008; Haník, 2004; Peřinová 2016; Reilly 2005; a další).

Haník (2004, s. 502) chápe herní inteligenci jako „*kognitivní a motorickou výbavu hráče, která slouží k účelnému řešení herních situací*“. Dovalil (2008) inteligenci považuje za spíše vrozenou než získanou dispozici, ale připouští, že cílevědomými a včasnými podněty v ontogenezi ji lze pozitivně ovlivnit. Uvádí, že tato dispozice se nepochybně uplatňuje v řadě sportovních výkonů s nároky na poznávací procesy (vjemy, představy, myšlení a jiné), mnohdy ve specifikované podobě právě například jako hráčská inteligence. Dále konstatuje, že výsledky psychodiagnostických měření prováděných na širších vzorcích elitních sportovců naznačily, že IQ sportovců přesahuje populační průměr.

Druhou mnohorozměrnou skupinu tvoří potenciální prediktory kvality individuálního herního výkonu vycházející z individuality sportovce, z jeho specifické sociální role ve struktuře složitějších sociálních vazeb, ať už v prostředí společenském, rodinném či fotbalovém. Parametry psychické a osobnostní, které se formují ve vnějším makro- i mikroprostředí ještě před zahájením sportovní kariéry nebo v jejím průběhu, mohou být také jednou z příčin úspěšnosti či neúspěšnosti sportovce. V tomto kontextu se pro hráče z hlediska jejich fotbalové kariéry jeví jako kritická období přechodové etapy, a to jak v rovině sportovní, psychické, sociální, ale i akademické. Například Stambulova et al. (2007) zdůrazňuje důležitou roli, jak mikro- (trenéři, rodiče, kamarádi), tak makro- (kulturní prostředí, systém sportu) sociálního prostředí v kariérním růstu, kdy se při řešení problematiky přechodových etap musí brát v úvahu nejen požadavky sportovní, ale také rozvoj sportovce v příslušném edukačním systému nebo odborné kariéře.

Wylleman & Lavalle (2004) pro úspěšné zvládnutí přechodových etap v kontextu sportovního, psychického a sociálního vývoje sportovce zdůrazňují potřebu být „kognitivně a motivačně zralí“, a také význam vývoje vlastní identity. Míra rozvoje sportovní identity může mít pro sportovce jak pozitivní, tak negativní důsledky. Soutěžením na profesionální úrovni může být jeho vlastní identita silně a výhradně založena na sportovním výkonu. Jedinci, kteří se silněji „vžijí“ do sportovní role, nemusejí být pak ochotni vyhledávat další kariéru, vzdělání a možnosti životního stylu.

Cílem předložené studie bylo zjistit a analyzovat vzdělanostní strukturu současných fotbalových profesionálů reprezentantů ČR a hráčů fotbalu na výkonnostní úrovni. Dále provést komparaci dat a následně se pokusit vysvětlit hlavní příčiny rozdílů v této struktuře.

METODIKA

Pro potřeby výzkumu byly záměrným kvalifikovaným výběrem získány jako primární zdroje dat dva soubory hráčů fotbalu. Soubor R tvořili profesionální hráči-reprezentanti ČR a soubor V hráči na úrovni výkonnostního fotbalu.

Soubor R – reprezentanti ČR, kdy $n = 42$, byl tvořen dvěma podsoubory, a to R1 ($n = 23$) a R2 ($n = 19$). Kritériem pro zařazení do souboru R bylo odehrání minimálně 11 utkání v průběhu 3 let souvislé reprezentační kariéry. U podsouboru R1 šetření proběhlo k datu 1. 1. 2008 a byla použita metoda semistrukturovaného řízeného rozhovoru. Tematické okruhy rozhovoru byly orientovány na sportovní aktivity a vztah participantů i rodiny ke sportu a vzdělání, na retrospektivu hráčské kariéry a životní křížovatky. Získaná data byla utříděna do 5 témat a 47 domén. V příspěvku jsou představeny dílčí výsledky šetření vztahující se ke vzdělanostní struktuře a rodinnému, respektive fotbalovému prostředí. Toto šetření bylo součástí širšího výzkumu a publikováno (Votík, 2011) v jiném kontextu a souvislostech. Data k podsouboru R2 byla získána k 1. 1. 2014 metodou ankety-dotazníku (Chráška, 2016; Pelikán, 2011) vlastní konstrukce s 13 uzavřenými otázkami zaměřenými na sportovní aktivity a vztah participantů a rodiny ke sportu a ke vzdělání.

Soubor V tvořili hráči na úrovni výkonnostního fotbalu ($n = 111$) a šetření proběhlo k datu 1. 1. 2018 s využitím metody ankety-dotazníku vlastní konstrukce s 31 položkami (s 29 uzavřenými

a 2 polouzavřenými otázkami) zaměřenými na sportovní aktivity a vztah participantů i rodiny ke sportu a vzdělání, na rodinné i fotbalové prostředí a základní demografické údaje. Distribuována byla písemná verze dotazníku-ankety. Kritériem pro zařazení do souboru V byla minimálně roční účast participantů v utkáních amatérských týmů výkonnostního fotbalu. Dílčí výsledky představené v naší stati byly součástí širšího šetření.

Jako sekundární zdroj dat byla v diskusní části příspěvku využita data ČSÚ z roku 2011 týkající se vzdělanostní struktury populace mužů ČR.

Zpracování dat proběhlo na bázi deskriptivní statistiky. Využili jsme metody kategoriálního třídění včetně procentuálního vyjádření četností. Pro účely komparace jsme definovali tři kategorie úrovně vzdělání: 1. kategorie – vzdělání bez maturity (základní vzdělání a střední s výučním listem); 2. kategorie – vzdělání s maturitou; 3. kategorie – vzdělání vysokoškolské.

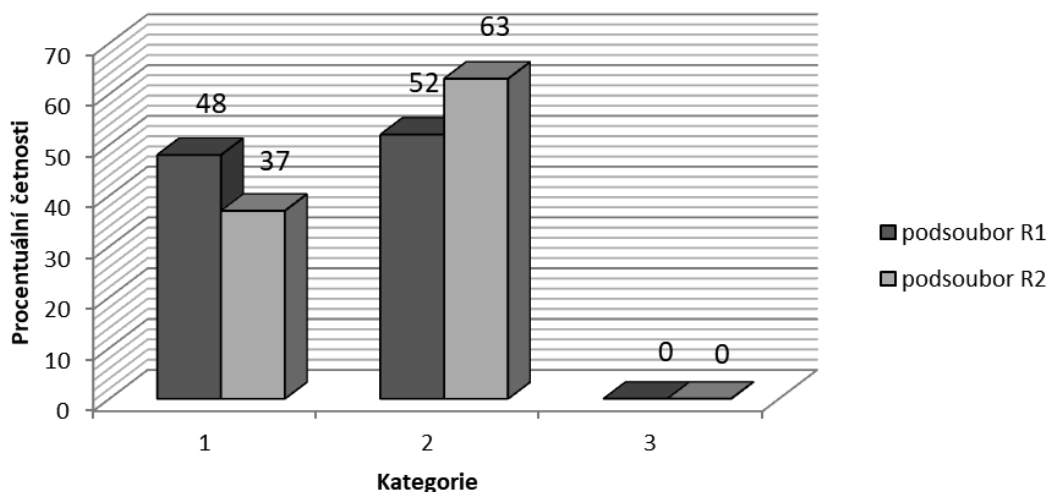
Zkoumané soubory tvořili hráči fotbalu ve věku 26 až 35 let (soubor R), respektive 16–44 let (soubor V). Lze přijmout, že se jedná o participanty jedné generace. Výsledky „intrakomparace“ v souboru R nenaznačují z věcného hlediska pro náš komparační záměr zásadní rozdíly v rozložení četností sledovaných kategorií (viz část Výsledky, graf 1). Toto zjištění z hlediska vzdělanostní struktury chápeme jako projev stability společenského prostředí a nepředpokládáme jeho limitující vliv na naši studii.

Způsob řízení rozhovoru i formulace otázek umožňovala ve sledovaném tematickém okruhu shodné kategoriální třídění a procentuální vyjádření četností u obou souborů. Pro náš komparační záměr z věcného hlediska nepředpokládáme zásadní ovlivnění výpovědní a interpretační hodnoty získaných dat.

VÝSLEDKY

Komparace vzdělanostní struktury podsouborů R1 a R2 fotbalových reprezentantů ČR (graf 1)

Graf 1: Komparace vzdělanostní struktury fotbalových reprezentantů ČR, podsouborů R1 a R2

Kategorie vzdělání: 1. bez maturity, 2. s maturitou, 3. vysokoškolské

V úvodu této části příspěvku podáváme vstupní informaci o zdrojích dat strukturujících soubor R (n = 42) viz graf 2. Těmito zdroji jsou podsoubory R1 a R2 fotbalových reprezentantů ČR. V grafu 1 dokumentujeme z věcného hlediska nepříliš výrazné nebo neexistující rozdíly mezi uváděnými

šetřeními ve sledovaných kategoriích vzdělanostní struktury participantů. V kategorii 1 - vzdělání bez maturity je rozdíl mezi podsoubory 11 %, což představuje v této kategorii rozdíl 4 participantů (R1 - 48 % = 11 participantů a R2 - 37 % = 7 participantů). Kategorie 2 - vzdělání s maturitou se sice procentuálně liší, kdy R1 = 52 % a R2 = 63 %, ale rozložení četností je v této kategorii v obou podsouborech shodné, tedy po 12 participantech. V kategorii 3 - vzdělání vysokoškolské jsme zjistili u obou podsouborů absenci tohoto typu vzdělání.

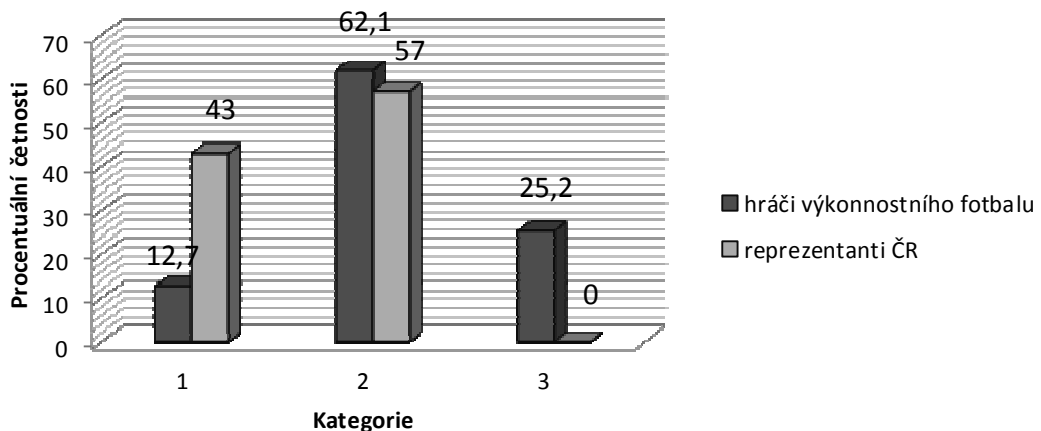
Tuto relativní stálost společenského prostředí v časovém rozmezí 6 let podporují také výsledky šetření vývoje vzdělanostní úrovně populace mužů ČR zjištěné ČSÚ v letech 1970, 1991 a 2011. Až ve 20letých intervalech docházelo v kategorii vzdělání bez maturity k pravidelnému poklesu podílu populace cca o 15 % a naopak, i když méně progresivně, k pravidelnému nárůstu podílu populace mužů v kategorii vzdělání s maturitou a vysokoškolské.

Komparace vzdělanostní struktury souboru R - reprezentantů ČR a souboru V - hráčů výkonnostního fotbalu (graf 2)

Z výsledků uvedených v grafu 2 je u souboru R patrné, že v kategorii 1 - vzdělání bez maturity (43 %) a v kategorii 2 - vzdělání s maturitou (57 %) je rozložení četností poměrně vyvážené a mezi těmito kategoriemi není z věcného hlediska zřejmý výrazný rozdíl. Vysokoškolské vzdělání (kategorie 3) nezískal nikdo ze současné generace profesionálních hráčů fotbalu - reprezentantů ČR.

Vzdělanostní struktura souboru V - hráčů výkonnostního fotbalu (viz graf 2) vykazuje poměrně nízkou procentuální četnost v kategorii 1 - vzdělání bez maturity (12,7 %), a naopak nejvyšší je distribuce četností v kategorii 2 - vzdělání s maturitou (62,1 %). V dobovém kontextu společenského prostředí považujeme procentuálně vyjádřenou četnost v kategorii 3 - vzdělání vysokoškolské (25,2 %) za relativně vysokou.

Graf 2: Komparace vzdělanostní struktury souboru R (reprezentanti ČR) a souboru V (hráči výkonnostního fotbalu)

Kategorie vzdělání: 1. bez maturity, 2. s maturitou, 3. vysokoškolské

Komparace výsledků získaných od výběrových souborů R a V prezentovaná v grafu 2 vykazuje inverzní strukturaci četností v kategoriích 1 a 3. Nejvýraznější rozdíly jsou v kategorii 1 - vzdělání bez maturity, kdy četnost u souboru V činí 12,7 %, a u souboru R 43 %. V kategorii 3 - vzdělání vysokoškolské je rozdíl rozložení četností dokumentován 25,2 % u souboru V a úplnou absencí vysokoškolského vzdělání fotbalových reprezentantů ČR. Naopak poměrně těsné procentuální

rozložení četností v kategorii 2 – vzdělání s maturitou považujeme za vyvážené, konkrétně prezentované u souboru V 62,1 %, respektive 57 % souboru R.

Vybrané výsledky šetření souborů R a V vztahující se k rodinnému a fotbalovému prostředí

Vliv rodinného prostředí dokumentuje ve svých výpovědích 83 % participantů souboru R, kteří uvedli, že považují rodinné prostředí a výchovu za jeden z rozhodujících faktorů, který ovlivnil jejich hráčskou kariéru. Vnímání vlivu školního prostředí souborem R charakterizuje poměrně jednoznačné vyjádření 96 % respondentů, kteří v souvislosti se svou hráčskou kariérou vyhodnotili školní prostředí, výchovu a roli učitele jako faktor nevýznamně ovlivňující jejich rozhodování. Na výrazný vliv fotbalového prostředí ukazuje 83 % participantů, kteří ve svých výpovědích potvrdili, že v některé z etap své hráčské kariéry považují pro její směřování za významnou, rozhodující, někdy až výjimečnou roli trenéra. Nelze opomenout vyjádření 91 % participantů souboru R, kteří zdůrazňovali svoje přesvědčení o významu vlastního podílu na dosažení vrcholové fotbalové výkonnosti.

Institucionální sportovní přípravu zahájilo ve věku 4 až 6 let 66 % oslovených participantů souboru R a 62,2 % souboru V a impuls k jejímu zahájení přišel v 61 % (soubor R), respektive 54 % (soubor V) z rodinného prostředí. V období přechodu z dorostenecké kategorie do kategorie dospělých bylo účastníky profesionálních fotbalových soutěží, ale v podstatě jen ve formě krátkých časových epizod, 12,7 % participantů souboru V na rozdíl od 74 % souboru R – budoucích reprezentantů ČR. V souvislosti se zahájením profesionální fotbalové kariéry uvedlo 70 % participantů souboru R, že poprvé nastoupili v utkání profesionálních fotbalových soutěží ve věku 16–18 let a v utkání reprezentačního týmu ČR nastoupilo ve věku 19–23 let 79 % dotazovaných.

DISKUZE

Cílem naší studie bylo pokusit se vysvětlit na základě analýzy zjištěných dat a jejich následné komparace hlavní příčiny rozdílů ve vzdělanostní struktuře fotbalových reprezentantů ČR a hráčů výkonnostního fotbalu. V úvodní části příspěvku jsme v širších souvislostech naznačili více rovin a proměnných ovlivňujících řešenou problematiku. I když na příčiny rozdílů ve vzdělanostní struktuře participantů nebyly v rozhovoru ani v anketě přímo cílené otázky, z frekvence markerů v odpovědích participantů lze tyto příčiny dedukovat. Naše dílčí zjištění signalizují možnost hledat příčinu a vysvětlení zjištěných jevů především v oblasti rodinného a fotbalového prostředí. Svoji roli však určitě hraje i společenské prostředí, především absence nabídky forem duálního vzdělávání, které by bylo i při tréninkovém a soutěžním zatížení dostupné nejlepším profesionálním hráčům fotbalu-representantům ČR.

Výsledky komparace souboru V a R (viz graf 2) vykazují z věcného hlediska rozdíly v kategorii 1 vzdělání bez maturity, kdy frekvence procentuálně vyjádřených četností je o 33,3 % vyšší u souboru R. V kategorii 3 vzdělání vysokoškolské činí rozdíl mezi sledovanými soubory 25,2 % s tím, že u souboru R vysokoškolské vzdělání zcela absentuje. V kategorii 2 vzdělání s maturitou považujeme rozložení četností za rovnoměrné s interpretačně zanedbatelnými rozdíly. Jako negativní signál, především z hlediska sebeuplatnění po skončení fotbalové kariéry, vnímáme úplnou absenci vysokoškolského vzdělání současných profesionálních hráčů-fotbalových reprezentantů ČR.

Z uvedených výpovědí participantů dedukujeme jako nejvýznamnější vliv fotbalového a rodinného prostředí. Determinující a někdy až limitující podmínky fotbalového prostředí mohou být pravděpodobnou příčinou zjištěné absence vysokoškolského vzdělání u participantů souboru R. Z hlediska rodinného právě v souvislosti s dosaženým vzděláním ve výpovědích participantů často spontánně zaznívalo „*dal jsem přednost fotbalu*“, a to už na úrovni středních škol.

Institucionální sportovní přípravu sice zahájilo přes 60 % participantů souboru R i V ve věku 4 až 6 let, ale již v kritickém období přechodu z dorostenecké kategorie do dospělých bylo účastníky profesionálních fotbalových soutěží 74 % participantů souboru R proti 12,7 % souboru V. V souvislosti se zahájením profesionální fotbalové kariéry 70 % participantů souboru R uvedlo, že poprvé nastoupili v 16 až 18 letech v utkáních profesionálních fotbalových soutěží a v utkání reprezentačního týmu ČR nastoupilo ve věku 19–23 let 79 % dotazovaných.

Vycházíme především z uvedených výpovědí dotazovaných a také ze znalosti fotbalového prostředí získané působením jednoho z autorů tohoto příspěvku na trenérských pozicích i na úrovni profesionálního fotbalu či v roli tutora fotbalového svazu ČR při vzdělávání trenérů UEFA profi licence. Dedukujeme, že vliv dobového kontextu fotbalového prostředí úzce souvisí s úplnou absencí vysokoškolského studia profesionálních hráčů fotbalu-representantů ČR. Podobně konstatovaný determinující až limitující vliv fotbalového prostředí chápeme u souboru R jako hlavní příčinu rozdílu mezi sledovanými soubory i v kategorii 1 vzdělání bez maturity. Dle vyjádření participantů dávali přednost profesionální fotbalové kariéře. Vliv dobového kontextu společenského prostředí souvisí především s podmínkami vzdělávání a fotbalového prostředí s profesionalismem. Profesionální smlouvy jednoznačně vymezují práva a povinnosti profesionálních hráčů. Koordinace vysokoškolského studia a tréninkového, respektive soutěžního zatížení profesionálních hráčů-representantů ČR je velmi organizačně a časově náročná a složitě řešitelná, zvláště při absenci systému duálního vzdělávání a současném soutěžním a tréninkovém zatížení. Konkrétně roční soutěžní a s tím korespondující tréninkové zatížení představuje u profesionálních hráčů-fotbalových reprezentantů ČR 65–75 utkání (domácí profesionální soutěž, evropské poháry, utkání reprezentace ČR, regenerace a cestování). Na základě získaných dat a informací si dovoluujeme konstatovat, že překážky pro dosažení terciárního vzdělání populací elitních fotbalových hráčů-representantů ČR jsou v průběhu fotbalové kariéry v současné době jen obtížně překonatelné. Obdobné problémy jsou registrovány i v zahraničí, kde odborníci obeznámení s fotbalovým prostředím hovoří o požadavku dalšího sebevzdělávání profesionálních fotbalistů, které je žádoucí obecně i v souvislosti s mentálními požadavky na jejich herní výkon.

Uvedené skutečnosti podporují i zjištění Svobodové (2018) týkající se možnosti vzdělávání elitních sportovců v průběhu nebo po skončení jejich sportovní kariéry. Souhlasíme s autorkou, že v nabídce vzdělávacího systému pro elitní sportovce stále chybí konkrétně formulované programy duální kariéry včetně dalších forem individuálně nebo skupinově orientovaných podpůrných služeb (preventivní intervence, individuální poradenství apod.). Jsme přesvědčeni, že i při současné absenci dostupného vzdělávacího systému duálního vzdělávání by zde mohli hrát významnou roli kluby, sportovní svazy, ale také agenti – manažeři hráčů či hráčské asociace, a to především v souvislosti s přípravou na zvládnutí involučního období profesionální kariéry a sebeuplatnění v „kariéře po kariéře“.

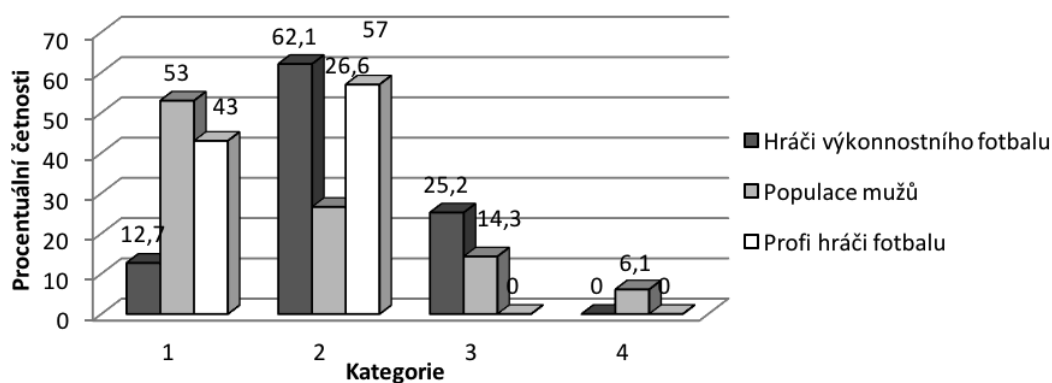
Jako přesvědčivé se jeví výsledky zjištěné v kategorii 3 – vzdělání vysokoškolské u souboru V (25,2 %) naznačující, že stávající nabídka forem tohoto vzdělávání je pro hráče fotbalu na výkonnostní úrovni, na rozdíl od profesionálních hráčů fotbalu, postačující a dostupná. Tréninkové a soutěžní zatížení jim umožňuje využití nabídky stávajících programů vzdělávacího systému strukturovaného a koncipovaného pro populaci ČR.

Dostupnost vzdělání pro hráče výkonnostního fotbalu tak umožňuje získání zaměstnání a sebeuplatnění ještě v průběhu jejich fotbalové kariéry. Ze získaných dat je zřejmé, že výše diskutované rozdíly mezi participanty souboru R a V jsou logicky podmíněny i jejich výkonnostním potenciálem a předpoklady k uplatnění v profesionálním fotbale. Například v období přechodu z dorostenecké kategorie do kategorie dospělých bylo účastníky profesionálních soutěží, ale v podstatě jen ve formě krátkých epizod, 12,7 % participantů souboru V na rozdíl od 74 % budoucích reprezentantů ČR (soubor R).

Z výpovědi respondentů souborů V a R lze dedukovat důležitost role rodiny ve smyslu jejího nastavení, priorit a podpory participantů. Rodinné prostředí také jako jeden z rozhodujících faktorů, který ovlivnil jejich hráčskou kariéru, vyhodnotilo 83 % participantů souboru R. Z podrobnější analýzy odpovědí lze u tohoto souboru usuzovat na model fotbalové rodiny, která tvoří zázemí pro fotbalové aktivity otců a synů. Deklarovaný vliv působení rodinného prostředí lze považovat v období, některými autory označovaném jako „krize tradiční rodiny“ (např. Charvát, 1969), až za poněkud překvapivé zjištění u profesionálních hráčů fotbalu- reprezentantů ČR.

ČSÚ (2014) zveřejnil informaci, že vzdělanostní struktura populace mužů ČR vykazuje od roku 1970 poměrně symetrický trend postupného poklesu podílu populace v kategorii vzdělávání „bez maturity“ a pravidelný, i když méně progresivní nárůst podílu populace mužů ČR v kategorii vzdělání s „maturitou“ a „vysokoškolské“. Tento trend je zdůrazněn a má výraznější charakteristiky ve všech sledovaných kategoriích u participantů souboru V (viz graf 3).

Graf 3: Komparace vzdělanostní struktury hráčů profesionálního (soubor R) a výkonostního (soubor V) fotbalu a populace mužů ČR

Kategorie vzdělání: 1. bez maturity, 2. s maturitou, 3. vysokoškolské, 4. nezjištěni

Komparace dat získaných od sledovaných souborů R a V s výsledky zjištěními u populace mužů ČR (ČSÚ, 2014) je dokumentována v grafu 3. V kategorii 1 - bez maturity, oproti rovnoměrně rozloženým četnostem zjištěným u populace mužů ČR (53 %) a reprezentantů ČR (43 %), je z věcného hlediska zjištěná výrazně nižší četnost u souboru V (12,7 %). Tuto skutečnost chápeme jako možný odraz vlivu rodinného prostředí preferujícího kvalitu vzdělání s akcentem na získání vzdělání s maturitou a vysokoškolského. Tuto úvahu podporují data získaná od matek a otců participantů souboru V, která vykazují poměrně rovnoměrné rozložení četností ve všech sledovaných kategoriích. Frekvence v kategorii 1 - vzdělání bez maturity činí 39 %, respektive 27 %, nejvyšší je v kategorii 2 - vzdělání s maturitou, a to 41,5 %, respektive 50,5 %, a zcela se shoduje u obou rodičů v kategorii 3 - vzdělání vysokoškolské 22,5 %. Výsledky prezentované v grafu 3 také ukazují, že v kategorii 2 vzdělání s maturitou se proporcionalita rozložení četností změnila. Dobový kontext, především fotbalové a rodinné prostředí, reflektují téměř shodné četnosti souborů R s 57 % a V s 62,1 %. Podobné tendence k preferenci vzdělání „s maturitou“ ve srovnání s populací mužů ČR naznačují i zjištění Kučery (2011) u hráčů „výkonostního“ i „masového“ fotbalu. Výsledky komparace procentuálně vyjádřených četností souborů R (0 %) a V (25,2 %) s populací mužů ČR (14,3 %) v kategorii 3 - vzdělání vysokoškolské podle našeho názoru odráží již konstatovaný vliv jak fotbalového a rodinného, tak společenského prostředí.

ZÁVĚRY

Nejvýraznější rozdíly byly zjištěny ve vzdělanostní struktuře mezi soubory R (reprezentanti ČR) a V (hráči výkonnostního fotbalu) v kategorii 1 – vzdělání bez maturity a v kategorii 3 – vzdělání vysokoškolské. V kategorii 1 mělo o třetinu více (33,3 %) participantů souboru R vzdělání bez maturity oproti souboru V. V kategorii 3 dosáhlo vysokoškolského vzdělání 25,2 % participantů souboru V a žádný z profesionálních hráčů fotbalu-reprezentantů ČR. Na základě vyhodnocení frekvence markerů v odpovědích participantů předkládáme následující vysvětlení příčin zjištěných rozdílů vzdělanostní úrovně participantů souboru V – hráčů výkonnostního fotbalu a souboru R – profesionálních hráčů fotbalu. V kontextu determinujících faktorů společenského, rodinného a fotbalového prostředí považujeme, kromě osobnostních a psychických předpokladů, za rozhodující faktor míru dostupnosti vzdělávacího systému v souvislosti s limity fotbalového prostředí. Formy současných vzdělávacích programů jsou dosažitelné hráčům výkonnostního fotbalu, kteří je vzhledem k výrazně menšímu tréninkovému a soutěžnímu zatížení, ve srovnání s reprezentanty ČR, využívají při získávání vzdělání s perspektivou sebeuplatnění ještě v průběhu fotbalové kariéry. Pro elitní profesionální fotbalové hráče jsou stávající formy především terciárního vzdělávání z hlediska obsahu jejich značně náročnějšího tréninkového a soutěžního zatížení jen obtížně dostupné, což podle našeho názoru z věcného hlediska výrazně ovlivnilo jejich vzdělanostní strukturu.

Reference

- Alferman, D., & Stambulova, N. (2007) Career transitions and career termination. In Tenenbaum, G.; Eklund; R. C. (Eds.). *Handbook of Sport Psychology* (pp. 712–736). Hoboken, NJ: Wiley.
- Bílá kniha, (2001). *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Praha, Česko: Tauris
- Benešová, D. (2012). Aktivační úroveň v průběhu testu bimanuální koordinace. *Studia Kinantropologica*, 13, (1), 12–19.
- Bukač, L. (2005) *Intelekt, učení, dovednosti & koučování v ledním hokeji: komprehenzivní pohled na utkání, trénink a rozvoj individuálního herního výkonu*. Praha, Česko: Olympia.
- Dovalil, J. a kol (2008). *Lexikon sportovního tréninku* (2nd mod. ed.). Praha, Česko: Karolinum.
- Haník, Z. & Lehnert, M., (2004). *Volejbal*. Praha: Český volejbalový svaz.
- Hartl, P. (1993). *Psychologický slovník*. Praha: J. Budka.
- Charvát, J. (1969). *Život, adaptace a stres*. Praha, Česko: SZN.
- Chráška, M. (2016). *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha, Česko: Grada.
- Christensen, M. K. & Sorensen, J. K. (2009). Sport or school? Dreams and dilemmas for talented young Danish football players. *European Physical Education Review*, 15, 115–133
- Kadlčík, J. (2008). *Sportovní kariéra, její ukončení a proces adaptace do postsportovního života bývalých vrcholových sportovců vybraných sportů v ČR*. (Disertační práce). UK, Praha, Česko.
- Kučera, P. (2011) *Vzdělanostní úroveň hráčů masového a výkonnostního fotbalu*. (Bakalářská závěrečná práce). ZČU, Plzeň, Česko.
- Lavallee, D., & Wylleman, P. (2000) Transitions in Youth Sport: A Developmentalperspective on Parental Involvement. In *Career transitions in: International Perspectives* (pp. 305). Morgantown, WV: Fitness Information Technology.
- Lavička, J., Votík, J. *Ke struktuře vzdělanostní úrovně hráčů výkonnostního fotbalu*. Prezentace na 13. mezinárodní vědecké konferenci Hry 2018 konané ve dnech 24.–25. 4. 2018 v Úborsku. Plzeň, Česko: Západočeská univerzita.
- Lavička, J. (2018). *Srovnání vzdělanostní struktury hráčů fotbalu na výkonnostní úrovni s populací mužů ČR*. (Bakalářská závěrečná práce). ZČU, Plzeň, Česko.
- Reilly, T., Williams, A. M., & Richadson, D. (2005). Identifying talented players. In T. Reilly & A. M. Williams (Eds.), *Science and soccer* (2nd ed. pp. 307–326). New York, NY: Routledge.
- Pelikán, J. (2011). *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha, Česko: Karolinum.
- Peřinová, R. (2016). Motorická docilita v osvojování herních dovedností. *Studia sportiva*, 10, (2), 149–154.
- Stambulova, N., Alfermann, D., Cote, J., & Statler, T. (2007). Career development and transitions of athletes. In *12th European congress of sport psychology – FEPSAC*. (pp. 103–107). Halkidiky, Greece: Aristotle University of Thessaloniki.
- Svobodová, Z., Válková, H., Večeřa, K., & Votík, J. (2018). *Involuční etapa fotbalistů a duální kariéra*. Dosud nepublikovaný příspěvek z 13. mezinárodní vědecké konference. Hry 2018 konané ve dnech 24.–25. 4. 2018 v Úborsku. Plzeň, Česko: Západočeská univerzita.
- Votík, J. (2011). *Fenomény vývoje sportovní kariéry v generačním kontextu československých fotbalových reprezentantů*. Praha, Česko: Grada.

Wylleman, P., & Lavalley, D. (2004) A developmental perspective on transitions faced by athletes. In M. R. Weiss (Ed.) *Developmental sport and exercise psychology: A Lifespan Perspective*. (pp. 507–527). Morgantown, WV: Fitness Information Technology.

Zapletalová, L. (1999) Študijné výsledky a študijné podmienky dievčat volejbalových športových tried vo vzťahu k veku a pohybovej výkonnosti. *Športové hry*, 4 (2), 2–8.

Internetové zdroje:

ČSÚ (2014). Úroveň vzdělání obyvatelstva podle výsledků sčítání lidu – 2011. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/uroven-vzdelani-obyvatelstva-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-xllg5xjb8q#>

MŠMT (2002). Evropská charta sportu. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/sport/evropska-charta-sportu>

Bílá kniha o sportu (2007). Dostupné z: <http://www.msmt.cz/sport/bila-kniha-o-sportu>

Usnesení Evropského parlamentu ze dne 8. května 2008 o Bílé knize o sportu (2007/2261 (INI)). Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A52008I P0198>

Corresponding author:

Jaromír Votík, Fakulta pedagogická, Západočeská univerzita v Plzni, Česká republika
jvotik@ktv.zcu.cz